

Liviu Rebreanu-creator al romanului românesc modern

În cadrul evoluției romanului românesc, se poate vorbi de “momentul Rebreanu”. Prozatorul continuă și adâncește cercetarea societății românești, în tradiția lui N. Filimon, D. Zamfirescu, I. Slavici și M. Sadoveanu, printr-o vastă documentare și compoziție, printr-un studiu atent de analiză psihologică. El are contingentă în fiecare, dar se diferențiază de ei în chip radical. De Slavici și de Sadoveanu îl apropie orientarea predilectă către lumea satului, de Duiliu Zamfirescu surprinderea scenelor de masă.

Ne aflăm în fața unui scriitor obiectiv, care uimește prin puterea de a prezenta viața în complexitatea ei socială și psihologică. Rebreanu conștiință mai frământată, rămâne la romanul frescă socială, palpitând de dramatism. În această direcție a vastelor construcții epice, cu caracter obiectiv, și în orientarea romanului psihologic pe făgaș realist stă principala contribuție a lui Rebreanu, care face din el creatorul romanului modern în literatura română. Pe această bază se situează și locul lui eminent între romancierii europeni ai problematicei țărănești și ai cazurilor de conștiință.

Formula de roman pe care o adoptă Liviu Rebreanu este modernă: ea rezultă în primul rând, din schimbarea perspectivei de investigație românească. Diferită e doar metoda, căci romanul, și în cazul lui Rebreanu, rămâne în actualitatea vieții. Rebreanu însă o interpretează obiectiv, ca problemă, fără intenții moralizatoare sau sentimentalism. În această perspectivă largă capătă motivație drama căsniciei din romanul Ion, răscoala din romanul cu același nume, încercarea de evadare din romanul Pădurea spânzuraților, ori crima din romanul Ciuleandra.

Primul în ordine cronologică este romanul Ion, apărut în 1920, care schimbă cursul istoriei romanului românesc, scoțându-l din criza îndelungii sale așezări.

Ion este un roman al structurilor sociale țărănești: intelectualitatea satului, în disputa pentru autoritate, este reprezentată de preotul Belciug, și împovărata familie a învățătorului Herdelea; țărănimea înstărită, prin Vasile Baciș și George, cea săracă, prin familia Glanetașului. Romanul, conceput astfel, extinde viziunea epică în toate straturile societății românești, prin diversitatea cotidianului, prin acumulare de întâmplări îndreptate spre firescul vieții. În acest

firesc, al vieții, se constituie o întreagă lume, o multitudine de personaje, puternic individualizate. Determinarea lor este socială; conduita însă, particulară, diferențiază structuri social-umane, potrivit cu rosturile intime ale fiecărui personaj. Procesul creator al romanului a fost îndelung și constă în sudarea într-o viziune unitară a trei experiențe de viață trăită (sărutatul pământului întâlnită și la eroul Buteau din romanul *La terre* al lui E. Zola; pățania fetei bogate de la țară Rodovica - Rușinea; convorbirea cu un fecior de la țară deznădăjduit că n-are pământ). Eroul principal este Ion care-și sacrifică iubirea pentru a intra prin căsătorie în posesia pământului dar acesta nu-i aduce fericire. Cele două volume *Glasul pământului* și *Glasul iubirii* reunesc într-o structură arhitectonică specifică lui L. Rebreanu vasta frescă a societății românești de la începutul secolului al XX-lea.

Romanul lui Liviu Rebreanu este modern și sub aspectul sondajului psihologic.

Destinul fiecărui personaj devine astfel o problemă de psihologie umană, determinată nu numai de factori sociali, ci și de impulsuri ale ființei ce răbufnesc în împrejurări, uneori pătimase fie în romanul Ion, fie în romanul *Răscoala* (Melinte Heruvim, Leonte Orbișor, Serafim Mogoș, baba Ioana, Trifon Guju, Marin Stan) altelei, răscolind conștiințe, în derută ca în romanul *Pădurea spânzuraților* (Svoboda, Apostol Bologna).

Obiectiv, în desfășurarea lui epică, de frescă socială, romanul lui Rebreanu este și analitic prin motivarea psihologică a faptului uman. Prin Rebreanu romanul românesc se îndreaptă astfel către proza de analiză psihologică remarcabilă în romanele ulterioare ale lui Camil Petrescu, Cezar Petrescu, H. Papadat Bengescu.

Primul roman constituit în acest sens este *Pădurea spânzuraților* publicat în 1922. Ideea fundamentală a romanului, ilustrată prin destinul tragic al lui Apostol Bologna, susținut artistic de destinul asemănător al lui Svoboda și al celorlalți spânzurați, este condamnarea războiului imperialist. Rebreanu vede limpede caracterul lui odios și-l realizează artistic fără emfază, lăsându-l să se desprindă cu forță elementară din realitățile zugrăvite.

Prin modalitățile de analiză psihologică și urmărirea pasionată a felului cum, o construcție abstractă, raționalistă, de tipul ideii datoriei față de statul habsburgic, se destramă în ciocnirea cu sentimentul moral crescut din temeuriile cele mai adânci ale ființei omenești, din raporturile ei efective, romanul apropie pe Rebreanu de Dostoevski.

Romanul lui Rebreanu se distinge și prin arhitectura lui complexă, nu mai puțin modernă (două părți, câte 6 capitole în fiecare parte, titluri antonime, același aspect la început și sfârșit). Eroii lui Rebreanu se integrează, cu antecedentele lor biografice în conjunctura evenimentelor, cu configurația lor psihică. Istoria lor se desfășoară treptat, se descoperă progresiv în angrenajul social complex în care sunt surprinși, în dialectica relațiilor sociale, desfășurate episodice, în planuri narative, ce străbat diferite medii de viață și se interferează.

Epicul, sintetic în înlănțuirea episoadelor și simetric în construcția întregului, capătă relief prin situații și caractere opuse, imaginea de ansamblu se întrecește monografic prin diversificarea detaliilor, mereu însă în aceeași problemă, cadru de dezbateră și document de epocă.

Ținuta sobră a naratorului, conciziunea stilului, claritatea și precizia notației sunt atribute care se integrează organic în viziunea realistă a scriitorului.